

PRIKAZ KNJIGE

Najbolje namjere. Britanski i francuski intelektualci i stvaranje Jugoslavije

LUCIJA BALIKIĆ

Zagreb: Srednja Europa, 2022., 146 str.

Udomaćoj i stranoj historiografiji neprijeporna je teza da je međuratna Jugoslavija, prvobitno pod imenom Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), najvećim dijelom nastala kao pokušaj rješenja nacionalnog pitanja Južnih Slavena. Tu je općeprihvaćenu i sasvim očiglednu činjenicu pod upitnik stavila mlada povjesničarka Lucija Balikić, doktorandica na Srednjoeuropskom sveučilištu u Beču i Budimpešti. Cilj je njezine knjige *Najbolje namjere. Britanski i francuski intelektualci i stvaranje Jugoslavije*, nastale iz dvaju diplomskih radova, kako se objašnjava u “Predgovoru” (str. v—XI), pojasniti ulogu pobjedničkih sila Antante, Velike Britanije i Francuske, u stvaranju međuratne Jugoslavije, ali ponajprije kroz istraživanje uloge britanskih i francuskih intelektualaca u tome procesu. Time bi njezina knjiga pružila “puno kompleksnije i nijansiranije viđenje procesa ujedinjenja”, kao i odmak od “intelektualne lijenosti” koji proces nastanka Jugoslavije svodi na nacionalno pitanje. U “Uvodu” (str. 1—11) je objašnjena metodologija knjige. Ona se svodi na analizu političkog jezika kojim su intelektualci shvaćali realnu stvarnost, a koji je bio pod utjecajem tadašnje znanosti, različitih ideologija i “političke modernosti”. Nažalost, već ovdje dolazi do nepremostivih teškoća jer autorica ne poznaje ideje narodnog jedinstva i unitarizma, odnosno ne pravi razliku između njih i puno kasnije nametnutog integralnog jugoslavenstva, a k tome i sama točno uviđa da do sredine 1918. godine relevantni britanski i francuski intelektualci nisu vršili veliki utjecaj na svoje vlade (str. 4, 6).

U prvome poglavlju, “Politička zbivanja na unutarnjem planu u Velikoj Britaniji i Francuskoj” (str. 13—34), pokušava se dosta sažeto prikazati

politički i kulturni razvoj početkom 20. stoljeća na Zapadu i u zemljama koje će sačinjavati Kraljevstvo SHS. Bez ulaženja u stvarnu analizu razvoja politike i kulture te pokazivanja njihova utjecaja na misli pojedinih intelektualaca, prvi dio poglavlja raspada se u brzom i nepovezanom navođenju toliko različitih političkih događaja od studentskog bunta prilikom posjeta Franje Josipa Zagrebu 1895. godine do Agadirске krize i jednako toliko različitih ideologija, pa i (po nerazjašnjenom kriteriju odabranih) intelektualaca od Jovana Cvijića do Kerubina Šegvića. Snažan diskontinuitet prema takvu razlaganju osjeća se u drugome dijelu poglavlja u kojem se prikazuju politički odnosi snaga u Velikoj Britaniji i Francuskoj za vrijeme Prvog svjetskog rata, ali doduše, uglavnom na temelju internetskih izvora.

Tezu da politički jezik oblikuje institucije autorica pokušava objasniti u drugome poglavlju pod naslovom “Državni aparat i odnos prema jugoslavenskom pitanju” (str. 35—50). Međutim, dokazuje suprotno jer govori o neuspješnim pokušajima utjecaja britanskih intelektualaca, simpatizera južnoslavenskog ujedinjenja, na institucije po pitanju Londonskog ugovora, kao i o britanskim (Crewe House) i francuskim (Comité d'études) službama koje su u propagandne svrhe stvarale narative koji su služili potkopavanju Austro-Ugarske. Treće poglavlje, “Liberalna intelektualna društva i ključni pojedinci” (str. 51—79), analizira pojedine, u historiografiji uglavnom već dobro poznate nevladine organizacije i društva u Velikoj Britaniji (The New Europe Society, The Serbian Relief Fund itd.) i Francuskoj (Ligue internationale pour la défense du droits des peuples i Union des nationalités), te časopise i intelektualce povezane s njima. Svima je zajedničko da su se bavili jugoslavenskim nacionalnim pitanjem, pokušavali ga popularizirati i ostvariti svoje političke zamisli u vezi s njim.

Središnji dio poglavlja bavi se profesionalizacijom proučavanja međunarodnih odnosa. Stoga se govori i o Jugoslavenskom odboru, u osnovnim se crtama prikazuje djelatnost njegovih već dobro poznatih članova i s njima povezanih intelektualaca (poput Frana Supila, Henryja Wickhama Steeda i Roberta Williama Seton-Watsona), ali se govori i o imperijalnim narativima Velike Britanije i Francuske. Svakako je zanimljiv završetak poglavlja u kojem se govori o manje poznatim britanskim i francuskim zagovarateljima opstanka Austro-Ugarske, ali se tu uglavnom radilo o neutjecajnim opozicijskim političkim snagama i gospodarskim krugovima.

Zadnje je poglavlje ujedno i najveće, a naslov mu je paradoksalan s obzirom na uvodnu najavu koja izražava odmak od ustaljenog svodenja stvaranja

Jugoslavije na nacionalno pitanje: “Rješavanje pitanja Južnih Slavena ili kako su francuski i britanski intelektualci rušili Austro-Ugarsku” (str. 81—126). Posebnu pozornost autorica – kroz analizu političkog jezika u djelima različitih relevantnih intelektualaca – posvećuje konceptu rase, ali, kako je već poznato, u tim je slučajevima često riječ o genealoški shvaćenom narodu, a ne o biologističkim kategorijama, kako se implicira. Središnji dio poglavlja razjašnjava genezu jugoslavenske političke ideologije, njezinu prezentaciju u historiografiji na početku 20. stoljeća, kao i njezin odnos prema, prije svega, hrvatskome, srpskom i slovenskom nacionalnom pitanju te britanskim i francuskim konceptima o preuređenju poslijeratne Europe. Drugi dio poglavlja opisuje poznate narative britanskih i u manjoj mjeri francuskih intelektualaca o njemačkom “prodor na Istok” (Drang nach Osten) koji je ugrožavao kolonijalne posjede njihovih zemalja, a protiv kojeg su kao brana shvaćeni Južni Slaveni te završava kratkim naznakama djelovanja tih intelektualaca u službi visoke politike. U “Epilogu: zapadni intelektualci i proces ujedinjenja” (str. 127—132) objašnjava se da su britanski i francuski intelektualci imali “najbolje namjere” za buduću zajednicu Južnih Slavena, ali i da su često bili iskorištavani za politiku vlada svojih država.

Unatoč najavama u uvodu i ponavljanju istih teza u zaključku, knjiga *Najbolje namjere* Lucije Balikić gotovo se u cijelosti bavi nacionalnim pitanjem Južnih Slavena u prvim desetljećima 20. stoljeća. Za pretpostaviti je da je sadržaj analiziranih izvora usmjerio autoricu prema tome i stavio je u konflikt s poprilično nevjesto postavljenim hipotezama rada. Izvori o kojima je riječ, kako se vidi u “Bibliografiji” (str. 133—144) gotovo u potpunosti su knjige u čiju se analizu baš i nije dubinski ulazilo, već su uglavnom citirane “u prolazu” prilikom izlaganja sadržaja, često i bez navođenja brojeva stranica. Niti izvori, iz arhiva u Londonu, koji se vrlo rijetko koriste, ne odstupaju od problematike nacionalnog pitanja, već se bave poznatim pitanjima poput Londonskog ugovora, a bogati i nezaobilazni fondovi u domaćim arhivima, primjerice u Zagrebu, ostali su netaknuti, iako ih se spominje u uvodnome dijelu knjige (str. IX—X). S obzirom na to da je historiografija o problematici koja je tema knjige izuzetno bogata, razočaravajuće je da neki neizbježni naslovi poznatih povjesničara s jugoslavenskom pozadinom nisu čitani ni korišteni (Milan Marjanović, Dragoslav Janković, Bogumil Hrabak, Ivo Lederer, Ivo Banac itd.), a i oni rijetki relevantni naslovi (Milada Paulová, Dragovan Šepić) koji se spominju koriste se samo za spominjanje općepoznatih činjenica. Iako je stvaranje Jugo-

slavije potvrđeno na Mirovnoj konferenciji u Parizu, nju se u knjizi, vjerojatno zbog kompleksnosti problematike, ne obrađuje. Jednako tako, povijesni događaji i termini uglavnom se samo navode i ne objašnjavaju, niti se na bilo koji način analizira kako su oni utjecali na intelektualce čija se biografska pozadina ponajčešće ostavlja u tami (v. npr. str. 20). Tome treba dodati i popuštanje koncentracije u osnovnim stvarima poput Londonskog ugovora (koji nije od južnoslavenskog teritorija obećavao Italiji samo dijelove Kvarnera i Dalmacije (str. 44), već i dijelove Slovenije i Istru), ili poput nenavodenja prvoga imena tako poznatog aktera poput Henryja Wickhama Steeda (str. 53, 64, 146). Stoga se može jedino zaključiti da je autorica ovom poprilično konfuznom knjigom zagazila u previše kompleksnu problematiku s hipotezama koje se sukobljavaju s osnovnim činjenicama o prošloj stvarnosti.

Matko Globačnik

СКНИС, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu